

PETROVICS ISTVÁN

Közjegyzők a középkori Pécsen: Pozsegavári Márton fia, Balázs*

Hiteleshelyek Magyarországon

A középkori Magyarországon közhitelű okleveleket elsősorban hiteleshelyek (*loca credibilia*) állítottak ki. A hiteleshelyek körébe tartozó egyházi intézmények (káptalanok és konventek) hozzávetőleg a 12. század vége óta foglalták írásba a hozzájuk forduló – természetes vagy jogi személynek tekinthető – egyházi és világi kérelmezők ügyeit, illetve állítottak ki királyi parancsra vagy hatósági megbízásra közhitelű okmányokat.¹ A 13. század elejétől figyelhető meg az a fejlemény, hogy a hiteleshelyek erőteljesen bekapcsolódtak a magánjogi ügyletek (például adásvétel, csere, osztozkodás, végrendelet) iratainak elkészítésébe. Az így keletkezett okiratok az érintett felek hiteleshelyek előtt tett bevallásai (*fassio*) alapján készültek. Nem sokkal később, nagyjából a 13. század harmincas éveitől kezdve a hiteleshelyek a különböző hatósági eljárásokban (például birtokbaiktatás, idézés, vizsgálat) is részt vettek, amelyekről jelentést (*relacio*) készítettek.

A hiteleshelyek tevékenységében és számában a 14. század jelentős változásokat hozott. Míg az 1300 táján keletkezett királyi tanácsi határozat 19. fejezete megszabta az oklevelek kiállításának díjtételeit, valamint rögzítette az eljárások tanúsítására kiküldött hiteleshelyi megbízottak napidíját,² addig az 1351. évi törvény 3. cikkelye elrendelte: „A törpe konven-

* A jelen tanulmány jegyzetelt és bővített változata annak az előadásnak, amely ugyanezzel a címmel 2010. szeptember 23-án hangzott el az *Előadások Pécs történetéből 2010. Fejezetek Pécs történetéből az ókortól napjainkig* című konferencián.

¹ Solymosi László: *Hiteleshely*. In: Kristó Gyula – Engel Pál – Makk Ferenc: *Korai magyar történeti lexikon* (9–14. század) (a továbbiakban: KMTL). Budapest, 1994. 263–264.

² XIX. *Ceterum si homines capitulorum vel conventuum ad reambulandum, recaptivandum, estimandum, necnon statuendum aliquam possessionem alios iudiciarios processus exercendos iuxta regium mandatum aut iudiciariam commissionem palatini vel iudicis curie regie seu alterius cuiusdam iudicis ordinarii transmissi fuerint, tunc homines vel testimonium ipsius capituli vel conventus in propriis equis laborantes et transeuntes a die egressionis usque diem reversionis et adventus ipsorum ad propria qualibet die viginti quatuor denarios, si autem ipsi homines seu testimonia in equis conductorum transierint, tunc ab eisdem conductoribus qualibet die duodecim [denarios] et non plures valeant extorquere, semper tamen in expensis conductoris transeundo. Pro emanatione [vero] litterarum super premissis processibus emanandarum non plures nisi centum simul cum notario eorum exigere possint, exceptis litteris recaptivatoriis possessionum et aliis, de quibus etiam, sicut usque nunc duodecim denarii sunt exacti, sic in futurum debeant extorqueri.* Döry, Franciscus – Bónis, Georgius – Bácskai, Vera: *Decreta Regni Hungariae. Gesetze und Verordnungen Ungarns 1301-1457.* (a továbbiakban *DRH*) Budapest, 1976. 395–396. Magyar fordítását lásd: Bertényi Iván (szerk.): *Magyar történeti szöveggyűjtemény 1000–1526.* Budapest, 2000. 302.

tek is hagyjanak fel a birtokok előrkítésével kapcsolatos okleveleiknek a kibocsátásával, és pecsétjeik híjával legyenek minden megerősítő erőnek.”³ A szóban forgó törvénycikk lényegében arról tájékoztat, hogy I. (Nagy) Lajos király felülvizsgálta a hiteleshelyek működését. Ennek során bevonta a kisebb testületek pecsétjét, és azok hiteleshelyi tevékenységét megszüntette. Intézkedése következtében az addig működő hiteleshelyek száma gyakorlatilag a felére, hozzávetőleg negyven intézményre csökkent. További változást a királyi kúria 1374. évi reformja hozott. Ekkor ugyanis megszűnt a királyi kápolnaispánnak a király székhelyén a 14. század elejétől gyakorolt hiteleshelyi tevékenysége, amit – ettől kezdve – alapvetően a budai káptalan vett át.⁴

Közjegyzők Magyarországon

A középkori Magyarországon közhitelű okleveleket, a hiteleshelyeken kívül, más testületek (például városi tanácsok), illetve személyek (közjegyzők) is kibocsáthattak. A közjegyző (*notarius publicus*) császári vagy pápai felhatalmazás alapján állította ki a maga okmányait, amelyek szigorúan meghatározott formák szerint készültek, s magától értetődően tartalmazták az illető közjegyző kézjegyét, ami a hitelesség szempontjából elengedhetetlen feltétel volt.⁵ A hivatásos jegyzők, vagyis a *tabelliók* intézménye egyébként még az ókori Rómában alakult ki, ám a Római Birodalom bukását ez a különleges intézmény csak nagyon kevés helyen élte túl, és azokban a régiókban is, ahol ennek vagyunk tanúi (például a görög nyelvű és görög írású területeken, illetve Itália), igen sajátos módon fejlődött tovább a közjegyzőség a kora középkorban.

Európában a közjegyzői intézmény újbóli felvirágzása a 11–12. század fordulója után figyelhető meg. Ekkortól tapasztalható ugyanis az oklevelek számának rohamos növekedése, ami a római jog elterjedésével, illetve a jogi élet fejlődésével párhuzamosan megteremtette az alapjait a mások ügyében is bizonyító erejű, ún. *autentikus* pecséttel megerősített közhitelű okmányok kibocsátásának. A *tabelliók* intézménye Európa különböző országaiban eltérő időpontokban bukkant fel és terjedt el, de a közjegyzők működése a 14. századra már az egész kontinensen általánosnak mondható.⁶

A Magyar Királyság területén az első – akkor még kizárólag külföldi – közjegyzőkkel a 13. század első felében találkozunk, ám az intézmény szélesebb körben való megismertetése és elterjesztése az I. Károly trónra segítése érdekében Magyarországra küldött két pápai legátus, Boccassini Miklós és Gentilis bíborosok tevékenysége következtében a 14. század első felében valósult meg, végleges meghonosodására pedig a 14. század második felében került sor. Mivel az arra az időszakra megizmosodott hiteleshelyi írásbeliség és tevékenység a hazai igényeket gyakorlatilag teljes mértékben kielégítette, a közjegyzők Magyarországon csupán másodlagos fontosságú szerepre tehettek szert. Vitathatatlan tény, hogy a közjegy-

³ *III. Minuti etiam conventus ab emanatione litterarum suarum super perpetuatione possessionum conficiendarum cessent et eorum sigilla omni careant firmitate. DRH: 131.* Magyar fordítását lásd: Bertényi: *Szöveggyűjtemény*, 305.

⁴ KMTL, 264.

⁵ Csukovits Enikő: *Közjegyző*. In: KMTL, 376.

⁶ A középkori közjegyzőség intézményének és fejlődésének rövid, országok szerinti áttekintésére lásd: *Lexikon des Mittelalters*. München, 1980. ff. S.v. *Notar, Notariat*. Lásd még: Strayer, Joseph R. (ed.): *Dictionary of the Middle Ages*. 1-12. vol. New York, 1982–1989. VII. 462–463., X. 526., XI. 126–127. Vö.: Csukovits Enikő: *Közjegyzők a középkori Magyarországon*. In: Rokolya Gábor (szerk.): *700 éves a közjegyzőség Magyarországon*. (Közjegyzői Füzetek – Studia Notarialia Hungarica IX.) Budapest, 2008. 54–73.

zők tevékenysége egyszerűsítette a magánjogi írásbeliség terén az ügyintéztést, ám működésük csakis az egyházi bíraskodás körébe tartozó ügyekre korlátozódott. A közjegyzőknek a középkori Magyar Királyság jogi és politikai életében játszott szerepét legutóbb Csukovits Enikő tekintette át. Az alábbiakban, az ő tanulmányára támaszkodva, röviden felelevenítjük a közjegyzői intézmény, illetve a közjegyzők tevékenységének legfontosabb ismérveit.

A magyarországi közjegyzők, ugyanúgy, mint Európa más területein működő társaik, császári vagy pápai, esetleg mindkét kinevezés birtokában végezték a munkájukat,⁷ de mesterségüket nem annyira egyetemi tanulmányok során, hanem gyakorló közjegyzők mellett sajátították el. Az is magyar jellegzetességnek számít, hogy a hazai közjegyzők kivétel nélkül egyházi személyek voltak, következésképpen munkájukért az okleveleikben feltüntetett egyházmegyét irányító főpaprak (érseknek vagy püspöknek) tartoztak felelősséggel. Másként fogalmazva ez azt jelenti, hogy a Nyugat- és Dél-Európában tevékenykedő közjegyzőktől eltérően a hazaiak nem voltak közjegyzői testületek tagjai, ugyanis Magyarországon nem működtek ilyen kollégiumok. A hazai közjegyzők zömének hivatali tevékenysége mellett valami más megélhetési forrást is találnia kellett, tudniillik közjegyzői munkája nem bizonyult elégségesnek a létfenntartáshoz. Legtöbbjük plébános volt, esetleg valamelyik város vagy hiteleshely jegyzőjeként dolgozott. Leginkább a püspöki és érseki székhelyeken találkoztunk velük, ahol az egyházi bíróságok működése következtében különösebb gond nélkül megtalálták a számításaikat, vagy olyan gazdagabb városban telepedtek le, ahol a sok egyházi javadalmas elegendő munkát tudott biztosítani nekik. Jelenlegi ismereteink szerint a Magyarországon tevékenykedő közjegyzők száma a 15. században állandósult, s már az 1400-as évek első évtizedeiben átlag 50 körül mozgott azoknak a közjegyzőknek a száma, akikről oklevél maradt fenn.

Miként fentebb már említettük, Magyarországon a közjegyzők tevékenysége csupán az egyházi bíraskodásra és az annak hatáskörébe tartozó jogintézményekre terjedt ki. Dekretális és okleveles adatok szerint ide tartoztak a házassági perek, a klerikusok és a nők megszűnésének esetei, a nők meggyalázása, a házasságtörés és a végrendeleti ügyek, valamint az egyháziak ellen indított perek. Vagyonjogi kérdések tekintetében az egyházi fórum illetékessége a házassággal kapcsolatos ügyekre (hitbér, jegyajándék, leánynegyed) terjedt ki.⁸ A késő középkorból külön említést érdemel Hunyadi Mátyás 1462. évi törvénye, amelynek 3. cikkelye elméleti alapon rendszerezte az egyházi hatáskörbe tartozó ügyeket. Ezek a következők voltak: a szentségekkel és a hittel kapcsolatos ügyek (beleértve az eretnokség esetét is), a végrendeleti és járulékos, a házassági és járulékos ügyek, tizedperek és járulékaik,

---

⁷ Ide kívánczik annak megemlítése, hogy a közjegyzői kinevezést valójában nagyon ritkán adta maga a pápa vagy a német-római császár, tudniillik a kinevezés jogát kiváltságként mások is megkaphatták. Ebben a vonatkozásban leggyakrabban a római palotagrófokról, pápai követekről, érsekekről és püspökökről olvashatunk, de a kedvezményezettek között kevésbé befolyásos személyek is találhatóak. Az is megtörtént, hogy maga a közjegyző nyert el felhatalmazást további közjegyzők kinevezésére. Ebben a tekintetben igen érdekesnek számít Rácsai Benedek Zágráb egyházmegyei klerikus esete, akit 1407-ben Johannes de Venturinis lateráni palotagróf nevezett ki császári közjegyzőnek, és aki – a kinevező okirat (Magyar Országos Levéltár Diplomatikai Levéltár [a továbbiakban: OL DL.] 9336) szerint – hazatérve 12 közjegyzőt nevezhetett ki Magyarország és Szlavónia területén. A szóban forgó oklevelet a magyar közjegyzőség történetében fontos dokumentumként tarthatjuk számon, ugyanis részletes leírást ad a közjegyzővé való kinevezés eljárásáról. Minderre lásd: Csukovits: *Közjegyzők*, 63–65.

⁸ Csukovits: *Közjegyzők*, 65–67.

az uzsora ügyei, az özvegyek és elesettek ügyei, hitszegési ügyek, továbbá minden olyan ügy, ami valakinek a kiközösítésével járt együtt.⁹

A közjegyzők által kiállított okleveleknek három fajtáját különbözteti meg a kutatás. Az elsőbe a teljes értékű közjegyzői okiratok tartoznak, vagyis azok a dokumentumok, amelyek a közjegyző nevében keltek, hitelességüket pedig a közjegyző kézjegye, aláírása és záradéka biztosította. A második típusba az egyházi bíró nevében készült szentszéki okleveleket sorolhatjuk. Ebben az esetben a szentszéki bíró gyűrűspecstje hitelesítette az okmányt, a közjegyző pedig csak nevének a szöveg alatt történő feltüntetésével jelezte: a kiadvány az ő kezéből származik. A harmadik csoportba tartozó okmányokat az egyházi bírászkodás során keletkezett oklevelek (például ítéletlevelek) képviselik, amelyek kettős megerősítéssel készültek. Ezekben a szentszéki bírák nevében kelt dokumentumokon ugyanis a szentszéki bíró megerősítő pecsétje mellett egy vagy több közjegyző kézjegye és záradéka is szerepel. Ide kívánkozik még az a megjegyzés, hogy tartalmi szempontból a közjegyzői kiadványok leginkább ügyvédi meghatalmazások voltak, de szentszéki keresetet, ítélet elleni fellebbezést, illetve végrendeletet is írásba foglaltak a közjegyzők.

Formai szempontból a közjegyzői oklevelek szigorú előírások szerint készültek. Az álló téglalap alakú oklevél szövege mindig fohással kezdődött, amit a kibocsátás pontos dátuma követett. A keltezés rendkívül részletes volt, tudniillik a kibocsátás éve mellett feltüntették az úgynevezett *indictiót*, az éppen akkor hivatalban levő pápa uralkodási évét, továbbá azt a hónapot, napot, majd végül magát az órát is, amikor a szóban forgó okirat készült. A keltezést követően az oklevél megadta az okmány kiállításának pontos helyét, ami a település nevének kívül megjelölte azt az épületet is, amelyben, vagy amely előtt, az okmányt megszoვეgezték. Ezt követte az oklevél érdemi, majd záró része. Az utóbbi a tanúk felsorolásával végződött. A hitelesítés szempontjából döntő fontosságú záradékot a szövegtől mindig elkülönítve, a hártya vagy papír alján helyezték el. A záradék tartalmazta a közjegyző nevét (beleértve származási helyét, apja nevét, illetve a saját keresztnévét), megjelölte azt az egyházmegyét, ahonnan a közjegyző származott, továbbá megadta azt is, hogy a közjegyző kinek a felhatalmazásából (pápa, császár, esetleg mindkettő) gyakorolta a tevékenységét. A megerősítő záradéktól balra helyezkedett el a közjegyző különleges kézjegye, amely minden más közjegyzőtől megkülönböztette a szóban forgó okmány hitelesítését elvégző személyt. Ezen a ponton fontos hangsúlyozni, hogy maga az oklevél lehetett más kéz munkája is, de a hitelesítő záradékot a közjegyzőnek mindig saját kezűleg kellett készítenie.

Közjegyzők a pécsi egyházmegyében és Pécs városában

A pécsi püspökség Magyarország egyik legrégebbi egyházmegyéje. A Szent István által 1009-ben alapított püspökség nemcsak ezeréves múltja miatt érdemel figyelmet, hanem azért is, mert a középkori Magyar Királyság egyik leggazdagabb egyházmegyéjeként tartották számon.¹⁰ Pécs városa pedig, amely az egyházmegye központja volt, olyan településnek tekinthető, amely az egyházi hierarchiában betöltött kiemelkedő szerepe és nagy hatósugarú hiteleshelyként működő székeskáptalanja révén az egész középkor során fontos feladatokat látott el az egyházi életben. Pécs tehetős és művelt püspökei a mindennapi feladatok mellett gyakran teljesítettek diplomáciai és kormányzati megbízásokat, illetve végeztek világi

⁹ Döry, Franciscus – Bónis, Georgius – Bácskai, Vera: *Decreta Regni Hungariae. Gesetze und Verordnungen Ungarns 1458–1490*. Budapest, 1989. 126–127. Vö.: Csukovits: *Közjegyzők*, 65–67.

¹⁰ Fedeles Tamás – Sarbak Gábor – Sümegi József: *A pécsi egyházmegye története I. A középkor századai (1009–1543)* (a továbbiakban: *PET*). Pécs, 2009.

igazgatási feladatokat is, hiszen a 15. század utolsó harmadától Baranya megye örökös ispánjaként tevékenykedtek. A kedvező külpolitikai konstelláción kívül ugyancsak az itteni püspöki székhely, illetve az a tény, hogy a pécsi egyházmegye az ország egyik legsűrűbben lakott és leggazdagabb püspöksége volt, adja a magyarázatát annak, hogy 1367-ben itt jött létre a királyság első egyeteme. A középkori Pécs egyházi székhely, uradalmi és hiteleshelyi központ jellegéből fakadóan igényes és népes piacot biztosított az itteni kézművesek, valamint a helyi, illetve távolabbi régiók kereskedői által forgalmazott termékek számára, közvetkezésképpen a város különösen a 14. századtól egyszerre volt fontos igazgatási és gazdasági, elsősorban kereskedelmi központ. Ennek köszönhetően városfunkciókat látott el a Dél-Dunántúl városmentes régiójában, azaz jogi helyzetére valódi városnak tekinthető.¹¹

Pécs egyházi székhely jellegével függ össze, hogy már 1181-ben felbukkantak itt a *hospesek*, akik kezdetben „latinok”, később pedig döntően németek voltak, de magyarok is szép számmal akadtak közöttük. A Pécssett letelepedett „latin” és német vendégek tekintélyes része kereskedőként (*institor*, *mercator*, *bolto*s) tevékenykedett, s jelentős tőkével rendelkezett. Az előbbieket feltehetőleg luxuscikkkel, míg az utóbbiak főleg kölni posztóval, szatóc- és fémárukkal üzleteltek, de mindkét kereskedőcsoport tagjai részt vettek – a Pécssett élő magyarok mellett – a bor, a marha, illetve a fontos bójti eledelnek számító hal forgalmazásában is. Az idegen telepések másik része kézműves foglalkozást űzött, s a városfalakon belül lakott, ellentétben a magyar származású kézművesekkel, akiknek zöme a Malomszeg városrészben élt.¹² A középkori Pécsen különösen fejlett és jelentős volt az ötvösség, amely kegytárgyakkal látta el a városban működő egyházi intézményeket, illetve az ott élő nagyszámú klerikust.

A fentiek alapján egyértelműen leszögezhető: a pécsi egyházmegye és maga Pécs városa ideális „terepet” biztosított a közjegyzők működéséhez. Jelenlegi ismereteink szerint Cremonai Miklós pécsi kanonok és valkói főesperes (1383–1387) volt a pécsi püspökség területén működő első *notarius publicus*.¹³ Az ő nevéhez köthető annak az 1383-ban Budán kelt oklevélnek a kiállítása, amelyben Mária és Erzsébet királynők megerősítették az 1381. évi torinói békét.¹⁴ Fennmaradt Cremonai Miklós két évvel később, vagyis 1385-ben Pozsegarótt kelt oklevele is, amelyet pápai és császári közjegyzőként Szentiváni Péter zágrábi közjegyzővel közösen állított ki. A szóban forgó okmány azt bizonyítja, hogy Cremonai Mik-

¹¹ Kubinyi András: *Pécs gazdasági jelentősége és városiassága a késő-középkorban*. In: Font Márta (szerk.): Pécs szerepe a Mohács előtti Magyarországon. (Tanulmányok Pécs történetéből 9.) Pécs, 2001. 43–52.; Petrovics István: *Püspöki székhely és város: Pécs a középkorban*. In: Erdős Zoltán – Kindl Melinda (szerk.): Pécs az egyháztörténet tükrében. Pécs, 2010. 79–92.; Fedeles Tamás: „Eztán Pécs tűnik szemünkbe.” A város középkori története 1009–1526. Pécs, 2011.

¹² Petrovics István: *A középkori Pécs polgárai*. In: Font: Pécs szerepe, 163–196.; uő.: *Újabb adatok Pécs középkori polgárságának történetéhez*. In: Almási Tibor – Draskóczy István – Jancsó Éva (szerk.): *Studia professoris-professor studiorum*. Tanulmányok Érszegi Géza hatvanadik születésnapjára. Budapest, 2005. 275–279.; uő.: *A középkori Pécs idegen származású polgárai*. (Sajtó alatt.)

¹³ Fedeles Tamás: *A pécsi székeskáptalan személyi összetétele a késő középkorban (1354–1526)*. (Tanulmányok Pécs történetéből 17.) Pécs, 2005. 340.; *PET*: I. 163.

¹⁴ „Ego Nicolaus quondam Christophori de Rodanis de Cremona, archi Diaconus de Vulcho in Ecclesia Quinque Ecclesiensium, et Canonicus Ecclesie Aquilejensis, Publicus Apostolica et Imperiali auctoritate notarius, et Scriba Reverendi in Christo Patris et Domini domini Valentini Episcopi Quinque-Ecclesiensis...” Wenzel Gusztáv: *Magyar diplomacziái emlékek az Anjou-korból*. 1-3. Budapest 1874–1876. III. 523. Vö.: *PET*: I. 163.

lós nemcsak közjegyzői feladatokat látott el, hanem ő maga vezette Alsáni Bálint pécsi püspök kancelláriáját is.¹⁵

A 15. század elejétől aztán megszorodnak azok az adatok, amelyek a pécsi püspökség területén működő, illetve a pécsi egyházmegyéből származó közjegyzők tevékenységéről tájékoztatnak. Lássunk előbb néhány példát olyan közjegyzőkre, akik pécsi egyházmegyéből származó klerikusként szerepelnek az írott kútfőkben, de nem a pécsi püspökség területén működtek! Ilyennek számít az 1410. január 16-án említett Szentmihályi István fia: György császári,¹⁶ az 1456. január 16-án felbukkanó Etei Antos Fülöp fia: Ferenc ugyancsak császári,¹⁷ valamint az 1469. november 2-án említett Tamasi Ferenc fia: Ambrus szintén császári közjegyző.¹⁸ A pécsi püspökség területén, illetve a Pécs városában működő közjegyzők közül a korábbi kutatás, példának okáért, a következő személyeket ismerte: Pozsegavári Antal fia: Gergely császári (1449),¹⁹ Szőlősi Pál fia: Demeter császári (1471),²⁰ Nagyvátyi Gáspár fia: Pál császári (1515),²¹ Pécsi Mihály pápai (1526),²² valamint Hercegszöllősi Pauko Oszvald fia: András pápai *notarius publicus*okat.²³

Érdekes esetről tájékoztat egy 1526. január 20-án Pécsen kelt oklevél. A szóban forgó okmányból ugyanis kiderül, hogy Atádi Márton (*Martinus de Attad*) – egyebek között – augusopolisi püspök, maróti prépost és a pécsi székeskáptalan főesperese a X. Leó pápától nyert felhatalmazás alapján közjegyzővé nevezte ki a veszprémi egyházmegyébe való Atádi Tóttös Tamás fiát, Kálmánt.²⁴

Pozsegavári Márton fia, Balázs

A továbbiakban egy eddig ismeretlen pécsi közjegyző személyére kívánok kitérni, akinek tevékenységére a Mecsek-alji város középkori polgárságával kapcsolatos újabb kutatásaim során derült fény. Pozsegavári Márton fia Balásról van szó, aki 1459-ban tűnik fel először az írott forrásokban, mégpedig Bastogne-i Henrik pécsi polgár végrendeletében.

¹⁵ „Ego Nicolaus quondam Christofori de Rodano de Cremona, archidiaconus de Valcho ac Cancellarius in Ecclesia Quinque Ecclesiensis et, Publicus Apostolica et Imperiali auctoritate notarius [...] consueto signo Tabellionatus mei roboravi.” Wenzel: *Magyar diplomáciai emlékek*, III. 566. Vö.: *PET*, I. 163., 171.

¹⁶ OL DI 25174. Regesztáját lásd: ZsO. II/2. nr. 7286.

¹⁷ OL DI 15022.

¹⁸ OL DI 16832.

¹⁹ OL DI 14 227. Regesztáját lásd: Bónis György: *Szentszéki regeszták. Iratok az egyházi bírások történetéhez a középkori Magyarországon*. A szerző hátrahagyott kéziratát gondozta és szerkesztette: Balogh Elemér. Szeged 1997. nr. 2647.

²⁰ OL DI 17159

²¹ OL DI 49527. Az oklevél szövege kiadva: Fekete Nagy, Antonius – Kenéz, Victor – Solymosi, Ladislaus – Érszegi, Geisa (eds.): *Monumenta rusticorum in Hungaria rebellium anno MDXIV*. Budapest 1979. 356–360.

²² OL DI 34435. Vö.: Mályusz Elemér: *A szlavóniai és horvátországi középkori pálos kolostorok oklevelei az Országos Levéltárban*. Első közlemény. Levéltári Közlemények, 3. évf. (1925) 1-4. sz. 185–186. 136. sz. regeszta.

²³ OL DI 49528.

²⁴ OL DI 34435. Vö.: Mályusz: *A szlavóniai és horvátországi, 185–186. sz. regeszta*. Atádi Mártonra lásd: Fedeles: *A pécsi székeskáptalan*, 317–318.

A szóban forgó Bastogne-i Henrik az egyetlen olyan ismert középkori pécsi polgár, akinek részletes végrendelete az utókorra maradt.²⁵ Mivel az oklevél eredeti példánya a Firenzei Állami Levéltárban – általam ismeretlen helyen – található, ezért csak azt a tartalmi kiadvonatot tudtam használni, amelyet Giulia Camerani Marri tett közzé 1951-ben megjelent okmánytárában.²⁶ A végrendelező személy, Bastogne-i Henrik (*Henricus alias de Baschanya civis Quinque Ecclesiarum*) rendkívül érdekes alakja Pécs középkori polgárságának, akinek testvérét, az egyházi pályán mozgó Bastogne-i János baranyai főesperest és püspöki helynököt ugyan jól ismerte a kutatás,²⁷ ám a pécsi polgárok közé tartozó Henrikre, Teke Zsuzsa kivételével, eddig még senki sem hívta fel a figyelmet.²⁸

A rendelkezésre álló adatok alapján úgy vélem, hogy János és Henrik Vallóniából került Pécsre, hiszen származási helyük, Bastogne (latinul Bastonia) városa a mai Belgium Vallónia régiójának Luxembourg tartományában található. Eredeti lakóhelyük azonosításában a Bastonya/Bastonia/Baschanya névalakon kívül a források azon fontos információja is segít,

²⁵ A pontosság kedvéért megjegyzem: a középkori Pécs történetéből még egy érdekes polgári végrendelet, illetve azzal kapcsolatosan egy hosszan elhúzódó hagyatéki ügy ismert. Ebben az ügyben egy pécsi polgárosszony, Margit és férje, Antal szabó az örökséghez jutott felek, ám Margit atyjának, Gurman Kristófnak és magának Margitnak a végrendelete eredeti formájában ismeretlen és távolról sem olyan részletes, mint Bastogne-i Henriké. Gurman Kristóf és Margit testamentuma ráadásul alapvetően Bécsben, illetve annak környékén fekvő ingatlanokról rendelkezik, Pécs és Buda városát csupán az általánosság szintjén említi. Lássunk néhány fontos részletet a szóban forgó ügygel kapcsolatosan! Jelenlegi ismereteink szerint az 1425 és 1446 közötti időszakból hozzáférhetőleg egy tucat olyan oklevél maradt fenn a Bécsi Városi Levéltárban (Wiener Stadt- und Landesarchiv), amely Hanman Antal (*Antho(n)ius Hanman*) pécsi polgár feleségének az örökségével kapcsolatos. A fenti okmányokból megtudjuk, hogy Hanman Antal Gurman Kristóf (*Christof Gurman*) bécsi és budai polgár leányát, Margitot vette feleségül, továbbá azt, hogy Gurman Kristóf halálát megelőzően végrendelezett, és valamikor 1425. november 23-a előtt távozott az élők sorából. Testamentumában Bécs, Buda és Pécs városában levő ingó és ingatlan vagyonát lányára, Margitra hagyta. Margit viszont a pécsi városi tanács 1437. június 24-én kelt oklevele szerint az atyjától megörökölt javakat férjére, Hanman Antal pécsi szabóra bízta, majd néhány évvel később végrendeletileg is rá, illetve az anyjára hagyta. Az örökséget képező ingatlanok között a legtöbb probléma a Bécsben, az Elülső Pék utcában, a regensburgi udvar mellett (...wegen des hauses in der Vordern Pekchenstross nechsts des Regenspurger hof...) álló házzal kapcsolatosan adódott. Ebben a házban, amelynek háromnegyed részét Margit a férjére, negyed részét pedig az anyjára, Annára hagyta, egy vendégfogadó működött. Ennek a háznak a megvételére Hanman Antal elővásárlási jogot ígért egy Niclas Teschler nevű bécsi polgárnak, ám később mégis másnak adta el a szóban forgó ingatlant. Minderre ld. Petrovics: *A középkori Pécs polgárai*, 174–176.; Idem: *Gurman Kristóf hagyatékának ügye*. (Sajtó alatt.)

²⁶ Marri, Giulia Camerani: *I documenti commerciali del fondo diplomatico medico nell'Archivio di Stato di Firenze (1230–1492)*. Firenze, 1951. 89–90. 254. sz. regeszta. Itt jegyzem meg, hogy Marri szóban forgó okmánytára, főleg a magyar személy- és helynevek esetében számos téves olvasatot tartalmaz, ami gyakran megnehezíti az azonosítást. Bastogne-i Henrik végrendeletére lásd: Petrovics István: *Bastogne-i Henrik pécsi polgár és végrendelete*. Pécsi Szemle, 12. évf. (2009) 4. sz. 2–9.

²⁷ Fedeles: *A pécsi székeskáptalan*, 323.

²⁸ Teke Zsuzsa: *Velencei – magyar kereskedelmi kapcsolatok a 13–15. században*. Értekezések a történeti tudományok köréből. Új sorozat 86. Budapest, 1979. 54.; uő.: *Gazdaság és politika Firenze és Magyarország kapcsolatában (14. század második fele – 15. század első fele)*. Kézírtas kandidátusi értekezés. Budapest, 1994. 124. Lásd még: Petrovics: *Bastogne-i Henrik*, 5–6.

amely szerint a kölni egyetemen kánonjogi fokozatot szerzett Bastogne-i János a liège-i egyházmegyéből (*diocesis Leodiensis*) származott.²⁹

Az 1459. évi végrendelettel kapcsolatos történet számai korábbi időkre nyúlnak vissza. Egy 1450-ben kelt oklevél szerint Bastogne-i János Velencében, a Medici bank ottani fiókjánál egy pécsi egyházmegyei klerikussal a maga és testvére számára 800 magyar aranyforintot helyeztetett letétbe. Az összeg tizenöt évig maradt a banknál, mire végre sikerült visszaszerezni azt, jóllehet Bastogne-i Henrik és örökösei erre többször tettek kísérletet. Alessandro Martelli, a Medici bank velencei fiókjának vezetője, miként levelei bizonyítják, állandó kapcsolatban állt Bastogne-i Henrikkel, illetve annak feleségével, akik a pénzt Budára vagy Pozsonyba szerették volna átutaltatni. Martelli viszont azt szorgalmazta, hogy ügyfelei jöjjenek Velencébe, mert ő nem talál a lagúnák városában olyan embert, akinek megbízást adhatna a kifizetésre. A levelezésből az is kiderül, hogy Martelli Bastogne-i Henrik kérésére különféle szöveteket és luxuscikkeket küldött ügyfelének, nyilvánvalóan a letétbe helyezett összeg kamatainak kiegyenlítésére.³⁰

Bastogne-i Henrik 1459. január 27-én végrendekezett Pécssett,³¹ s még valamikor annak az évnek a folyamán meg is halt. Végrendeletében kisebb-nagyobb összegeket hagyott a különböző pécsi plébániákra és kolostorokra, s kikötötte azt is, hogy a Szent Bertalan-tempomban helyezték örök nyugalomra. Rendelkezett arról a 800 magyar aranyforintról is, amely a Medici bank velencei fiókjánál volt elhelyezve. Ebből az összegből 100 forintot rendelt a saját lelki üdvére, 50 forintot a székesegyházban levő Szent Imre oltárnak, fél forintot pedig Jánosnak, a Szent Benedek egyház papjának utalt ki. A pénz fennmaradó részét a feleségére, Katalinra és a gyermekeire testálta minden más hagyatékával, szőlőkkel, ruhákkal és egyebekkel együtt. (Függelék, 1. sz. okmány)

Az özvegy nem sokáig búslakodott férje halálán, mert a következő év elején már Kislengeli vagy Kislengyeli Sebestyén feleségéként tűnik fel abban az 1460. április 2-án kiállított oklevélben, amelyben Katalin új férjét jelöli meg ügyvédjéül, aki jogosult a nevében a hagyaték, különösen a Velencében levő pénz ügyében eljárni.³² (Függelék, 2. sz. okmány) Kislengeli vagy Kislengyeli Sebestyént (*Sebastianus de Kislengel/Lenzey/Chislenger*) várnagyként (*castellanus*) említik a források. Azt azonban érdekes módon egyetlen alkalommal sem nevezik meg, hogy melyik vár *castellanusa* volt. Családi kapcsolatai és az ügyben betöltött szerepe alapján, továbbá figyelembe véve egy 1465. április 4-én kelt oklevél kitételét, ami szerint Sebestyén Pécssett lakott (*habitans Quinque Ecclesiis*), még az is feltételezhető, hogy pécsi várnagy volt. Ugyancsak problematikus Sebestyén származási helyének meghatározása. Úgy vélem, magának Sebestyénnek, esetleg Sebestyén családjának a származási helye egy (Kis)lengyel(d)nek nevezett hely lehetett. (Kis)lengyel(d) nevű települést azonban kettőt is ismerünk: az egyik Baranya, a másik Zala megyében található.³³

Jóllehet Kisleng(y)eli Sebestyén származásának kérdésében nem tudok egyértelműen állást foglalni, azt határozottan leszögezhetem: Sebestyén várnagy lett Katalin asszony új

²⁹ Fedeles: *A pécsi székeskáptalan*, 323. Fedeles Bónis György regesztája alapján (Bónis: *Szentszéki regeszták*, 2647. számú regeszta) János baranyai főesperes és püspöki helynök „vezetéknevét” Bashtonyai formában használja. Magunk úgy véljük, hogy mind János, mind testvérenek nevével kapcsolatosan szerencsésebb a magyar fül számára kétségtelenül idegenül csengő, ám a testvérpár származására pontosabban utaló Bastogne-i nevet használni.

³⁰ Teke: *Gazdaság és politika*, 124.

³¹ Marri: *I documenti*, 89–90. 254. sz. regeszta. Vö.: Petrovics: *Bastogne-i Henrik*, 6–7.

³² Marri: *I documenti*, 92. 264. sz. regeszta.

³³ Petrovics: *Bastogne-i Henrik*, 7–8.

férje és ügyvédje (*procurator*). Bastogne-i Henrik hagyatékának ügye, miként ezt az 1464. június 21-én, illetve június 25-én kelt oklevelek bizonyítják, tovább bonyolódott. Különösen a június 21-én keletkezett diploma fontos a számukra, amelynek megszövegezője, Franciscus Iustinianus velencei követ kancellárja, Ludovicus de Manentis volt. Ez már önmagában jelzi: nem mindennapi eseményre került sor Pécssett a fenti napon. Az oklevélből kiderül: Sáfár Mihály pécsi bíró (*Michael Safar iudex civitatis Quinque Ecclesiarum*), Alszegi Balázs volt bíró és esküdt (*Blasius Asegi olim iudex et iuratus civis*), Mihály és Fábrián szabók, esküdt polgárok (*Michael et Fabianus sartores iurati [cives] eiusdem civitatis*), továbbá Capronai Antal (*Antonius Capronai*) és Sicra Bálint (*Valentinus Sicra*) pécsi polgárok (*cives Quinque Ecclesiarum*) meghívására a Mecsek-alji városba érkezett Franciscus Iustinianus velencei követ, akit a bíró, továbbá az említett esküdtek és polgárok Sebestyén várnagy házába invitáltak. A követ itt találkozott Katalinnal, akiről a bíró, az esküdtek és az említett két pécsi polgár elmondása alapján megbizonyosodhatott, hogy ő volt Bastogne-i Henrik felesége, és aki jelenleg Sebestyén várnagy hitvese. Sáfár Mihály és az említett pécsi polgárok azt is tanúsították, hogy Henrik és Katalin Pál nevű fia még a nagykorúság elérése előtt elhalálozott. Ezek után a pécsi eljárásság arra kérte Katalin asszonyt, hogy a velencei követ, annak kancellárja, illetve a többi tanú előtt bízta meg Sebestyén várnagyot, vagyis jelenlegi férjét az Alessandro Martellitől Bastogne-i Henrik után neki járó pénzek behajtásával, amibe Katalin bele is egyezett.³⁴ (Függelék, 3. sz. okmány)

Négy nappal később, június 25-én Katalin asszony, továbbá Pozsegavári Gergely, a Keresztelő Szent János társaskáptalan prépostja, valamint Barley Lukács (*Lucas Barley*), Bastogne-i Henrik végrendeletének végrehajtói Pécssett meghatalmazták Sebestyén várnagyot, hogy a Velencében levő pénzt felvegye.³⁵ (Függelék, 4. sz. okmány) Ez csaknem egy évbe telt, amit onnan tudunk, hogy 1465. április 4-én a korábban már említett Franciscus Iustinianus, továbbá Laurencius Maurocenus és Bartholomeus de Camuciis hivatalos okiratban tanúsították, hogy Kisleng(y)eli Sebestyén várnagy Velencében megkapta a korábban ott letétbe helyezett 800 magyar aranyforintot.³⁶

Bastogne-i Henrik végrendeletének és a Velencében letétbe helyezett 800 aranyforint történetének az ismertetése után térjünk vissza Pozsegavári Márton fia, Balázs közjegyző személyéhez. Származásáról – neve alapján – annyit tudunk, hogy családja a Pozsega megyében található, vám- és sedriahelynek számító Pozsegavár *oppidum*hoz köthető.³⁷ Az egyházi igazgatás szempontjából Pozsegavár a pécsi püspökséghez tartozott, így a mezőváros parasztpolgárainak gyermekei közül többen, akik az egyházi pályát választották, a szóban forgó püspökség székhelyén tűntek fel. Pozsegavári Márton fia, Balázs mellett ilyen személynek tekinthető Pozsegavári Gergely is, aki 1463 és 1467 között a pécsi székeskáptalan kanonokjaként, 1463-64-ben pedig kispripostként és vicariusként szerepel az írott kútfőkben.³⁸ Pozsegavári Márton fiáról, Balászról egészen 1459-ig nem hallunk. Követke-

³⁴ Simonyi Ernő: *Florenzi okmánytár*. I–II. Kézirat. MTA Könyvtára. Kézirattár. II. 763–765. CCLXXX. sz. oklevél. Az eredeti oklevél lelőhelye és jelzete: Archivio di Stato di Firenze. Mediceo avanti il Principato (a továbbiakban: ASF MAP). Filza 68. Doc. 64.

³⁵ Marri: *I documenti*, 122. 372. sz. regeszta.

³⁶ Marri: *I documenti*, 126. 384. sz. regeszta.

³⁷ Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. I–III., V. Budapest 1890–1913. II. 397.; Csukovits Enikő: *Sedriahelyek – megyeszékhelyek a középkorban*. Történelmi Szemle, 39. évf. (1997) 3–4. sz. 382.

³⁸ Fedeles: *A pécsi székeskáptalan*, 434. Fedeles azonban adatárában, mivel az 1464. évi oklevél korábban ismeretlen volt, természetesen csak az 1463. évet adja meg Pozsegavári Gergely préposti tevékenységével kapcsolatosan. A pécsi székeskáptalan kanonokjai között két Pozsegai nevű is ta-

zéseképpen semmit sem tudunk arról, hogy hol végezte az iskoláit. Ugyanígy homályba vész az is, hogy kitől kapta a közjegyzői kinevezését. Arra vonatkozó információ sem maradt fenn, hogy császári vagy pápai *notarius publicus* volt-e. Az sem állapítható meg továbbá, hogy a közjegyzőin kívül milyen más tevékenységet folytatott. Egy dolog biztos csak: Bastogne-i Henrik 1459. január 27-én kelt végrendeletében már *clericusként* és *notariusként* bukkan fel. Roppant valószínű, hogy Henrik testamentumát Pozsegavári Márton fia, Balázs jegyezte fel. Az eredeti okmány ismeretének hiányában ugyan ez csak feltételezhető, ám az a körülmény, hogy a végrendeleteket általában közjegyzők foglalták írásba – különösen a püspökvárosok „polgárainak” esetében –, továbbá az a tény, hogy a regesztában Pozsegavári Márton fia, Balázs neve a tanúkéttől elválasztva szerepel, megerősíteni látszik a fenti hipotézist. Egyébként Bastogne-i Henrik testamentumának tanúi között két egyházi személy – János presbiter és Cserkúti(?) Pál klerikus – két világi embert is találunk. Az utóbbiak neve Alszegei Balázs és Bató Lőrinc voltak. Alszegei Balázsról a fentebb hivatkozott, 1464. június 24-én Pécsen kelt oklevélből még annyi kiderül, hogy valamikor 1464 előtt a Mecsek-alji város bírója, 1464-ben pedig esküdt polgára volt. Bató Lőrinc viszont nem szerepel többé a forrásokban. Róla tehát jelenleg csak annyit tudunk, hogy világi személy volt. Nem kizárt azonban, hogy Bató Lőrinc a jómódú pécsi polgárok közé tartozott, hiszen Bastogne-i Henrik végrendeletében Alszegei Balázs mellett említik a tanúk között.

Érdekes, hogy Pozsegavári Márton fia, Balázs nevével nem találkozunk abban az 1460. április 2-án kelt oklevélben, amelyben Katalin asszony új férjét, Kisleng(y)eli Sebestyén várnagyot nevezte meg ügyvédjéül, akit feljogosított arra, hogy a nevében eljárjon Bastogne-i Henrik hagyatéka, különösen a Velencében levő pénz ügyében. Ezt az okiratot ugyanis Szentdemeteri (?) Simon fia, Antal zágrábi diaconus és jegyző (*Anthonius f[ilius] Simonis de Zenthdemat diac[onus] Zagrabien[sis] not[arius]*) állította ki.³⁹ Magától értetődik viszont az, hogy az 1464. június 21-én, a velencei követ pécsi látogatása alkalmából kiállított diploma nem tesz említést róla. Négy nappal később azonban Pozsegavári Márton fia, Balázs szövegezte meg azt az okiratot, amelyben Katalin asszony, továbbá Pozsegavári Gergely, a pécsi Keresztelő Szent János társaskáptalan prépostja, valamint Barley Lukács, Bastogne-i Henrik testamentumának végrehajtói Pécsen meghatalmazták Sebestyén várnagyot, hogy a Velencében levő pénzt felvegye.⁴⁰

Sajnos nem maradt fenn több olyan oklevél, amelyet Pozsegavári Márton fia, Balázs *notarius publicusként* állított ki. Ami még ennél is fájdalmasabb: az általa megszövegezett okmányokat is csak regeszta formájában használhattam, tudniillik az eredeti példányoknak a Firenzei Állami Levéltár Medici-levéltárának anyagában (*Archivio di Stato di Firenze. Mediceo avanti il Principato*) ez ideig nem sikerült a nyomukra akadni.⁴¹ Következésképpen Pozsegavári Márton fia, Balázs közjegyzői kézjegyről semmit sem tudok mondani.

---

lálunk, Demetert és Jánost, akikről feltételezhető, hogy ugyancsak Pozsegavárról származtak. Vö.: Fedeles: *A pécsi székeskáptalan*, 433–434.

³⁹ Marri: *I documenti*, 92. 264. sz. regeszta.

⁴⁰ Marri: *I documenti*, 122. 372. sz. regeszta.

⁴¹ A Firenzei Állami Levéltár Medici-levéltárának anyagában található, a Bastogne-i Henrikre, illetve Pozsegavári Márton fia, Balázusra vonatkozó eredeti okleveleknek a felkutatásában Teke Zsuzsa, Arany Krisztina és Prajda Katalin voltak a segítségemre. Önzetlen segítségüket ezúttal is hálásan köszönöm. Sajnos a közös erőfeszítés ellenére sem sikerült a keresett okmányok egy részének – köztük Bastogne-i Henrik végrendeletének – eredeti példányát megtalálni. A Firenzei Levéltárra lásd: Gárdonyi Albert: *A Firenzei Állami Levéltár. Levéltári Közlemények*, vol. 5. (1927) 128–135.

Az újabb kutatások révén viszont ismertté vált egy 1465-ben keletkezett oklevél, amely Pozsegavári Márton fia, Balázs jegyzői tevékenységét méltatja.⁴² (Függelék, 5. sz. okmány) A szóban forgó diplomát a Sáfárnak mondott Mihály pécsi bíró és az esküdtek állították ki, vagyis egy rendkívül értékes városi kiadványról van szó. A Mecsek-alji város tanácsa az említett oklevélben azt tanúsítja, hogy a pécsi egyházmegyéből való bölcs és körültekintő férfiú, Pozsegavári Márton fia, Balázs a diploma kibocsátásának idején és azt megelőzően közjegyzőként működött Pécs városában. A nevezett „*tabellio*” az évek során különböző okleveleket, jegyzőkönyveket és ügyiratokat szerkesztett a megkívánt hivatalos forma szerint. A pécsi bíró és esküdtek azt is hangsúlyozták, hogy Pozsegavári Márton fia, Balázs közjegyzőként mindig törvényesen, valamint mindenki meglegedésére végezte a munkáját.

Bizonyára nem járok messze az igazságtól, ha azt állítom: országos viszonylatban is kevés azoknak a városi okleveleknek a száma, amelyekben a bíró és az esküdt polgárok az illető városban működő közjegyzők tevékenységét méltatják. Pécs esetében is csak egyetlen ilyen okmányról tudok. A fenti diplomát azonban nemcsak emiatt illeti meg kitüntetett hely a Mecsek-alji város történetében, hanem azért is, mert ránk hagyományozta egy bíró nevét, és eggyel növeli a pécsi városi hatóság által kiadott, az utókorra maradt oklevelek számát.⁴³ Az oklevelet kiállító bíróval, Sáfár Mihállyal már korábban, egészen pontosan 1460. április 2-án találkozunk a város élén. A most előkerült diploma arra utal, hogy Sáfár Mihályt – Székely Pálhoz (1500, 1507) és Scheiber Farkashoz hasonlóan (1528, 1536, 1542) – több alkalommal választották meg *iudex*nek Pécssett.⁴⁴

Ugyancsak a város története szempontjából érdemel figyelmet az a tény, hogy a szóban forgó oklevelet a város vezetése Pécs kisebb pecsétjével erősítette meg: „*In quorum fidei presentes litteras nostras fieri et sigillo nostre civitatis minori fecimus communiri.*” Pécs tehát – más városokhoz hasonlóan – a 15. század dereka táján két pecsétet használt: egy nagyobbat és egy kisebbet.⁴⁵ A Pozsegavári Márton fia, Balázs közjegyzői tevékenységét méltató városi kiadványon kívül nem maradt fenn más olyan oklevél, amely megőrizte volna Pécs városa kisebb pecsétjének emlékét. Sajnos a Firenzei Állami Levéltárban található oklevélen csak a *sigillum minus* nyoma látszik, ebből fakadóan maga a pecsétkép és a körirat rekonstruálhatatlan.

Végezetül megjegyzem: a közeljövőben remélhetőleg sikerül megtalálni a Firenzei Állami Levéltárban mindazoknak az okleveleknek az eredeti példányát, amelyeket jelenleg csak regesztá formájában ismerek. Ha ez így lesz, akkor az eredeti okmányok segítségével a jelen tanulmány számos állítását több ponton árnyalhatom majd.

⁴² ASF MAP, Filza 139. Doc. 215.

⁴³ A Pécs városa által kiadott oklevelekre lásd: Petrovics: *A középkori Pécs polgárai*, 186.; uő.: *Püspöki székhely és város*, 87.; uő.: *A középkori Pécs idegen származású polgárai*.

⁴⁴ Petrovics István: *Városi elit a középkori Dél-Magyarországon. Pécs, Szeged és Temesvár esete. Urbs. Magyar várostörténeti évkönyv. III. 2008. 56–57., 62.*

⁴⁵ Holub József: *Pécs város pecsétjei*. A pécsi Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, 3. évf. (1958) 137–146.; Petrovics: *Városi elit*, 53.; Fedeles: „*Eztán Pécs tűnik szemünkbe*”, 144.

FÜGGELÉK

1. Bastogne-i Henrik végrendelete:

1459. január 27. Pécs.

Henricus alias de Baschanya civis Quinque Ecclesiarum fecit testamentum et reliquit: Ecclesie S. Benedicti flor. VIII auri; Hospitali S. Elizabet reyne flor. VIII auri; claustro S. Nicolai flor. VIII auri. Dixit quod Dionisius de Ziulus obligaretur sibi cum flor. XIII auri; Benedictus de Pachach cum flor. XII; Niculus Zakes cum flor. III et den LXXX. Item dixit se obligari Luce Barbirio cum flor LXXX auri, de quibus VIII vasa vini emerat. Fessus est se habere Venetiis florenum DCCC auri apud Alexandrum Marchali [Martelli] de Florenca de societate Cosime del Medicis, ex quibus commisit expendere pro anima sua flor. C; flor L legavit altari S. Emerici in ecclesia cathedrali et ceteros legavit Katerine uxori sue et pueris suis. Claustris S. Francisci, b. Thome, S. Charoli et Bartholomei, Omnium Sanctorum et monasterio S. Spiritus flor VIII reliquit et Johanni presbitero capellano S. Benedicti flor. dimidium. Sepulturam eligit in ecclesia S. Bartholomei et eidem ecclesie legavit vineam suam sitam in Zaboth. Item post alia legata, omnia bona sua, vestita, vineas etc. uxori et filiis suis legavit. Dicta legata et solutiones fieri cum d. pecunia de Venetiis exportata voluit. Act. Quinque Ecclesiis. – Tt. Johannes presb., Blasius Alzegii, Laurentius Batho et Paulus cler. De Cherkinch. – Blasius martini de Posegaviar cler. not.

Marri: *I documenti commerciali*, 89–90. nr. 254.

2. 1460. április 2. Kisleng(y)el.

Katherina < contoralis > Sebastiani de Kislengel f. Bartholomei et olim consors q. Henrici de Bastonya constituit procuratorem Sebastianum maritum suum presertim ad causas, que haberet cum Allexandro de Mortelli [Martelli] de societate Cosme de Medicis de Florentia. – Act. de Kislengel. – Tt. Michael Safar iudex, Anthonius presbiter et alii. Anthonius f. Simonis de Zenthdemat diac. Zagrabiensis not.

Marri: *I documenti commerciali*, 92. nr. 264

3. 1464. június 21. Pécs.

IHS MCCCCLIII die XXI Mensis Junii

In Quinque Ecclesiis

Pateat universis presentem scripturam inspecturis et lecturis quod magnificus et presentissimus miles Dominus Franciscus Iustinianus Orator Illustrissime Domini Venetiarum ad Serenissimum Dominum Hungarie Regem, vocatis et requisitis a Domino Michaele Safar iudice civitatis Quinque Ecclesiarum seu a prudentibus viris Blasio Alsegi olim iudice et Michaele et Fabiano sartoribus juratis eiusdem civitatis et Antonio Capronai et Valentino Sicra Civibus Quinqueecclesiarum, ivit ad domum Domini Sebastiani castellani, ubi erat quedam Domina, quam supradicti cives Catarinam nominari et fuisse uxorem olim prudentis viri Henrici de Bastonia, et affirmaverunt coram ipso Domino Oratore et me notario et testibus infrascriptis mortuum esse Paulum filium suum ante legitimam aetatem. Quiquidem cives petierunt a suprascripta Domina Catarina si erat contenta quod Dominus Sebastianus vir suus exigeret pecunias, quas societas de Medicis et Dominus Alexander Marteli ei dare tenentur. Que respondit coram prefato Domino Oratore et me notario ac testibus infrascriptis, quod erat contenta, quod ipse Dominus Sebastianus vir suus exigat et habeat pecunias illas, et de eis faciat tamquam de re sua.

Testes Ser Ludovicus Braga condam Domini Gasparis Civis Tarvisii et
Ser Petrus Hungarus quondam ser
Augustini Aurifex, habitator Vanetiarum.
Ego Ludovicus de Manentis,
quondam Ser Jacobi Illustrissimi Domini
Venetiarum Notarius, et prefati Magnifici
Domini Oratoris Cancellarius, suprascriptis
Omnibus, dum sic agerentur presens fui
Cum suprascriptis testibus et rogatiis scripsi.
Simonyi: *Florenczi okmánytár*, II. 763-765. CCLXXX. sz. oklevél.
Az oklevél eredeti példányának lelőhelye és jelzete: ASF MAP. Filza 68. Doc. 64.

4. 1464. június 25. Pécs.

Gregorius de Peseyaviar propositus [recte: prepositus] ecclesie S. Johannis Ba[p]tiste
Quinque ecclesiarum, executor testamentarius q. Henrici de Baschonia, Katerina relicta d.
Henrici, nunc uxor Sebastiani de Lenzey castellani et Lucas Barley executor ut supra, con-
cesserunt d. Sebastiano ad levandum summam flor. DCCC ad de q. Henricum spectantem,
quam habet Venetiis Alexander Marchali [Martelli] de Florentia de sociatate Cosme de
Medicis. Act. In civitate Quinque ecclesiarum. – Tt. Gregorius rector altaris S. M. Mag-
dalene, Paulus presb. Rector altaris S. Katerine, Demetrius de ...et Elya de Bisso. – Klasius
Martini de Peseyaviar not.

Marri: *I documenti commerciali*, 122. nr. 372.

5. 1465. március 8. Pécs.

Michael Saffar dictus iudex iurati ceterique cives civitatis Quinqueecclesiensis.
Universis et singulis presentes litteras inspecturis pateat evidenter quod prudens
et circumspectus vir Blasius Martini de Posegawar Quinqueecclesiensis dyocesis
fuit et est publicus et autenticus tabellio et notarius ac artem huiusmodi
notariatus et tabellionatus a pluribus annis transactis in civitate nostra
predicta et alia loca bene fideliter et legaliter fecit et exercuit sine
fraude. Instrumenta diversa et protocolla ac actus et processus diversos
in formam publicam redigens prout quilibet bonus fidelis ac rectus
notarius et tabellio facit et exercet. Et ab omnibus cognoscentibus
eum pro bono fideli et legali notario et tabellione habetur et
reputatur. In quorum fidem presentes litteras nostras fieri et sigillo nostre civitatis
minori fecimus communiri. Datum feria sexta proxima ante dominicam
Reminiscere. Anno domini Millesimo Quadringentesimo Sexagesimo Quinto.
ASF MAP, Filza 139. Doc. 215

ISTVÁN PETROVICS

Notaries in medieval Pécs: Balázs, the son of Márton Pozsegavári

The paper consists of four chapters. The first discusses the history of the places of authentication (*loca credibilia*) in medieval Hungary. In the second, the author examines the operation of notaries licensed to issue authentic charters and describes the formal characteristics of the documents they prepared. He claims that it was only in the second half of the 14th century when notary offices finally became widespread in Hungary. As the scribal culture and the activity of the places of authentication could practically completely fulfill local demand, notaries were of secondary importance. They dealt only with ecclesiastical jurisdiction and the connected legal institutions. The third chapter describes the notaries active in the diocese and the city of Pécs. Among them, a person, who has only recently become known, played an especially important role, he was Balázs, the son of Márton Pozsegavári. He is first mentioned in 1459 in the last will of a Pécs citizen, Henry of Bastogne. Probably it was he who prepared the testament for Henry, in which he is mentioned in relation to its execution as well. His notarial activity was praised in a charter issued by the city of Pécs on 8 March, 1456. This recently discovered document, published by the author in the appendix, has survived in the Medici collection of the State Archives of Florence (Archivio di Stato di Firenze. Mediceo avanti il Principato).